

Альбота С. М.,
аспірант, асистент кафедри ПЛ
Національний університет «Львівська політехніка»

МОВНЕ ВТІЛЕННЯ СИМВОЛУ «ФАВСТ» У ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 16–17 СТОЛІТЬ (ЛІНГВОСЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ)

Анотація. Статтю присвячено використанню лінгвосеміотичного аналізу для виявлення особливостей вербалізації символу «ФАВСТ» в творах англійської літератури 16 – 17 століть. Шляхом застосування поняттєвої та культурної інтерпретант шести творів розкрито наявність у них інтерпретативної ознаки символу «ФАВСТ»: продаж душі дияволу заради влади над світом і багатства.

Ключові слова: символ «ФАВСТ», інтерпретативна ознака, поняттєва інтерпретант, культурна інтерпретант, лінгвосеміотичний аналіз, англійська література 16 – 17 століть.

Постановка проблеми. Символ є вагомим поняттям у гуманітарних студіях. У лінгвосеміотиці символ глумачиться як єдність його «імені» і «тіла», останнє з яких містить два шари: понятійний і символічний [1, с. 6–7]. Лінгвосеміотичний аналіз забезпечує декодування «тіла» символу через трихотомію інтерпретант. Остання передбачає виділення первинної, поняттєвої та культурної інтерпретант [2, с. 202].

Метою цієї статті є розглянути як використання лінгвосеміотичного аналізу дозволяє виявити особливості вербалізації символу «ФАВСТ» у фаустіані 16 – 17 століть.

Виклад основного матеріалу. Початково методика лінгвосеміотичного аналізу була використана для дослідження твору К. Марло «Трагічна історія життя та смерті Доктора Фавста» [2, с. 202–205; 3]. Застосування поняттєвої інтерпретанти до виділених для аналізу текстових фрагментів драматичного твору К. Марло дозволило виокремити такі компоненти символу «ФАВСТ» (далі: інтерпретативні ознаки): 1) *освіченість Фавста*; 2) *прагнення перебувати на рівні з Богом*; 3) *захоплення магією*; 4) *продаж душі дияволу заради влади над світом і багатства* [1, с. 8–9].

На основі аналізу творів фаустіані 16 – 17 століть [4; 5; 6; 7; 8; 9] підтверджується той факт, що символ «ФАВСТ» розкривається через такі самі інтерпретативні ознаки, які були характерні для першоджерела К. Марло.

У цій статті, аналізуючи текстові фрагменти фаустіані 16 – 17 століть, зосередимо увагу на виділенні лексичних засобів, лінгвосеміотичний аналіз яких засвідчує наявність інтерпретативної ознаки – *продаж душі дияволу заради влади над світом і багатства*.

У першому творі «*A Ballad of Faustus*» (1640) інтерпретативна ознака виділяється через аналіз таких фрагментів, поняттєва інтерпретант яких свідчить про Фавстова захоплення магією настільки, що він готовий віддати свою душу дияволу за здійснення своїх бажань:

*Then did I shun the holy Bible book,
Nor on Gods word would ever after look,
But studied accursed Conjuraton,
Which was the cause of my utter Damnation.
The Devil in Friars weeds appeared to me,
And straight to my Request he did agree,
That I might have all things at my desire,
I gave him soul and body for his hire.
Twice did I make my tender flesh to bleed,
Twice with my blood I wrote the Divell a deed,
Twice wretchedly I soule and body sould,
To live in pride and doe what things I would.
For four and twenty years this Bond was made,
And at the end my Soule was truly paid.
Time ran away and yet I never thought
How dear my soul our Saviour Christ had bought* [4].

У виділених фрагментах поняттєву інтерпретанту забезпечують мовні засоби, які зустрічаються у творі-першоджерелі К. Марло, зокрема: *Faustus hath incurr'd eternal death by desperate thoughts against Jove's deity; he surrenders up to him his soul; ay, Mephastophilis, I give it thee; I cut mine arm, and with my proper blood; assure my soul to be great Lucifer's; Faustus hath bequeathed his soul to Lucifer; do give both body and soul to Lucifer; Ah, gentlemen, I gave them my soul for my cunning!* [3]. Ці мовні засоби слугують основою для порівняння текстових фрагментів не лише у творі «*A Ballad of Faustus*» (1640), але й в інших творах, проаналізованих у цій статті.

Культурна інтерпретант твору «*A Ballad of Faustus*» (1640) включає осуд вчинків Фавста та оцінку його поведінки як вільнодумства, яке теж гідне осуду.

У другому творі «*Lilly lasht with his own rod*» (1660) інтерпретативна ознака виділяється через аналіз таких фрагментів, поняттєва інтерпретант яких розкриває те, що В. Лілі, якого порівнюють з Люцифером за його відданість чорній магії, засліплений багатством:

*And Pride in him so monstrosly prevails,
To be the States Belwether he Assails.
And then so furiously to work he goes,
He forfeits all the honest Art he knowes,
For the base Lucre of two hundred pound
A Year. *(But changes still, as th wheel turns round).
Heers one that may compare/With Lucifers great
self, [both head and hair!]
Avant Great Faustus, Bacon, Lamb; and Let
The Imposters Bayes on Lillyes head be set
That Lawrell (surely) will befit him best,
Because he bears A MERLIN for his Crest.
Let all the Muses joyn, LILLY, to sing*

Of Parasites the onely lawful King.

For hees most fit to be a Prince of slaves,

That in himself contains ten thousand KNAVES [5].

Культурна інтерпретація забезпечує оцінку поведінки В. Лілі як зрадника Бога, який готовий служити магу Мерліну.

Примітним у цих текстових фрагментах є те, що немає вербалізації передачі душі дияволу, однак культурна інтерпретація забезпечує оцінку поведінки В. Лілі як моральне відступництво від Бога заради матеріального становища і зв'язку з магією.

У третьому творі «*Witchcraft discovered and punished*» (1682) інтерпретаційна ознака виділяється через аналіз тих фрагментів, поняття інтерпретації яких підтверджує, що, скоюючи смертельні гріхи, відьми давно продали свої душі дияволу:

That they will now for such their deeds pay dear:

For Satan having lulld their Souls asleep,

Refuses Company with them to keep.

A known deceiver he long time has been,

To help Poor Mortals into dangerous Sin;

Thereby to cut them off, that so they may,

Be plungd in Hell, and there be made his Prey.

And Proper Tokens of their Wicked Change:

As Pledges that to have their cruel will,

Their Souls they gave unto the Prince of Hell.

But now the Hand of Heaven has found them out,

And they to Justice must pay lives, past doubt [6].

Культурна інтерпретація забезпечує оцінку вчинків відьом як відступництво від моралі, а самих відьом – як одержимих злом.

Відібрані фрагменти засвідчують, що експресивне забарвлення лексики на позначення продажу душі дияволу схоже з тим, що є в першоджерелі К. Марло. Особливістю цих лексичних засобів є те, що диявол власноруч змусив віддати йому душу, у той час як у першоджерелі Фавст сам платить своєю душею за те, що він хоче отримати.

У четвертому творі «*Youths Warning-piece*» (1640) інтерпретаційна ознака виділяється через аналіз тих фрагментів, поняття інтерпретації яких охоплює те, що богопристойне життя Вільяма Роджерса змінюється гріховним, і він зрікається Бога:

But see of this mans life the fatall change,

When in the world he did begin to range:

For presently all goodnesse was forgot,

His latter course was to his first a blot.

So did this young man by leud courses spend,

His time and means & stock, which God did send,

He vainely lavishd out in toyish sport,

Mongst vaine companions which to him resort.

Hee did forget his former promise made To God,

and others, that that sinfull trade

Should quite be left, and that he would put on,

The practise of the pure Religion.

But wholly gave himselfe to wine and drinke

...And doth all goodnesse and Religion spill

...Kept company, neglected Church, each time

Slighted the use of the Sacraments Divine.

So he grew settled in his sinfull tracke.

So that he/Promisd to divers, a new man to be.

But sicknes Deaths bold Serjeant did arrest

Him, that he fauld of what he did protest.

In which his visitation hee exclaimd,

That Hel was his, and that he sure was damd.

But he stil did rave, and strive curse and crye,

That he should go to Hell immediately [7].

Культурна інтерпретація забезпечує оцінку поведінки Вільяма Роджерса як духовно слабкої людини, яка піддається впливу людей, які тягнуть його до гріха.

Лексика, що стосується покарання за гріхи, співпадає з тією, що є у творі К. Марло: наприклад, ***damd, Hell***. Однак, на відміну від першоджерела, домінує релігійна лексика на позначення сильної віри головного героя, яка посідала важливе місце в його житті, і як бездумно він її втратив, присвятивши себе вільнодумним заняттям.

У п'ятому творі «*The life and death of Doctor Faustus, made into a farce*», написаному В. Маунтфордом (1697), інтерпретаційна ознака виділяється через аналіз наступних фрагментів, поняття інтерпретації яких окреслює те, що Фавст згідний віддати свою душу дияволу заради всіх земних втіх протягом 24 років союзу з дияволом:

What says Lucifer, thy Lord?

Meph: That I shall Wait on Faustus whilst he Lives,

So thou wilt buy my Service with thy Blood.

Faust: Already Faustus has hazarded that for thee.

If he wilt spare me Four and twenty Years,

Letting me Live in all Voluptuousness,

To have thee ever to attend on me,

To give me whatsoever I shall ask,

And tell me whatsoever I demand;

On these Conditions I resign it to him.

Faust: Lo, Mephostopholis, for Love of thee, Faustus has cut His Arm, and with his proper Blood

Assures his Soul to be great Lucifers.

Meph: But, Faustus, write it in manner of a Deed, and Gift.

Faust: Ay, so I do; but, Mephostopholis,

my Blood congeals, and I can write no more.

Faust: Then, Mephostopholis receive this Deed of Gift;

But set Conditionally, that thou perform all

Covenants and Articles herein subscribed [8].

У цьому фрагменті поняття інтерпретації свідчить про Фавстове підтвердження дарунку своєї душі, щоб диявол виконував кожне його бажання: *Meph: Do you deliver it as your Deed, and Gift?*

Faust: Ay, and the Devil do you good on't [8].

Поняття інтерпретації цього фрагменту засвідчує усвідомлення Фавстом неминучості продажу душі за всі насолоди, які він зазнав з дияволом:

What art thou, Faustus, but a Man condemn'd. Thy Lease of Years expire apace; and, Faustus, then thou must be Lucifers: Here

rest my Soul, and in my Sleep my future State be buried [8].

Поняття інтерпретації вказує на те, що прийшов час розплати Фавста за своє 24-річне задоволення:

O I have seen enough to torture me.

Now, Faustus, hast thou but one bear Hour to Live,

And then thou must be Damn'd perpetually:

Stand still you ever-moving Spheres of Heav'n,

That Time may cease, and Mid-night never come [8].

Культурна інтерпретація забезпечує оцінку поведінки Фавста як духовно слабкої людини, яка, віддавши свою душу дияволу, погубила себе заради короткочасної насолоди життям.

Лексика співпадає з тією, що є у творі К. Марло, оскільки Фавст свідомо дарує свою душу дияволу.

У шостому творі «*The honorable historie of frier Bacon, and frier Bongay*», написаному Р. Грінном (1594), інтерпретативна ознака виділяється через аналіз тих фрагментів, поняттєва інтерпретанта яких вказує на те, що Р. Бекон відчуває свою безсилість у магійній владі, передчуває свій лиховісний кінець. А за семирічну славу в магії треба заплатити прокляттям у пеклі:

*Hell trembled at my deep commanding spells,
Fiends frown'd to see a man their overmatch;
Bacon might boast more than a man might boast!
But now the braves of Bacon have an end,
Europe's conceit of Bacon hath an end,
His seven years' practice sorteth to ill end
And, villain, sith my glory hath an end,
I will appoint thee to some fatal end.
My service, villain, with a fatal curse,
That direful plagues and mischief fall on thee.
Some fiend or ghost haunt on thy weary steps,
Until they do transport thee quick to hell;
For Bacon shall have never merry day,
To lose the fame and honour of his Head.
...Ah, Bungay, my Brazen Head is spoil'd,
My glory gone, my seven years' study lost!
The fame of Bacon, bruited through the world,
Shall end and perish with this deep disgrace [9].
BACON Bungay, sit down, for by prospective skill
I find this day shall fall out ominous
Some deadly act shall 'tide me ere I sleep;
But what and wherein little can I guess.
Bungay, I smell there will be a tragedy [9].
BACON I tell thee, Bungay, it repents me sore
That ever Bacon meddled in this art.
The hours I have spent in pyromantic spells,
The fearful tossing in the latent night
Of papers full of necromantic charms,
Conjuring and abjuring devils and fiends,
With stole and alb and strange pentagon;
The wresting of the holy name of God,
As Sother, Eloim, and Adonai,
Alpha, Manoth, and Tetragrammaton;
With praying to the five-fold powers of heaven,
Are instances that Bacon must be damn'd
For using devils to countervail his God.
Bungay, I'll spend the remnant of my life
In pure devotion, praying to my God
That He would save what Bacon vainly lost [9].*

Поняттєва інтерпретанта цього фрагменту забезпечує розуміння, що Майлз, учень Бекона, тепер займає місце Бекона, але є цілковитою протилежністю Бекона: *A scholar, quoth you! Marry, sir, I would I had been made a bottle-maker when I was made a scholar; for I can get neither to be a deacon, reader, nor schoolmaster, no, not the clerk of a parish. Some call me a dunce; another saith my head is as full of Latin as an egg's full of oatmeal – thus I am tormented, that the devil and Friar Bacon haunt me [9].*

У цьому текстовому фрагменті поняттєва інтерпретанта засвідчує, що Майлз повторює історію Фавста К. Марло – цікавість звідати всі куточки світу, а саме

пекло манить його і він продається дияволу: *But I pray you, sir, do you come lately from hell? DEVIL: Ay, marry how then? MILES: Faith, 'tis a place I have desired long to see-have you not good tippling-houses there? May not a man have a lusty fire there, a pot of good ale, a pair of cards, a swinging piece of chalk, and a brown toast that will clap a white waistcoat on a cup of good drink? DEVIL: All this you may have there. MILES: You are for me, friend, and I am for you. But I pray you, may I not have an office there! [9].*

Культурна інтерпретанта забезпечує оцінку поведінки магів як духовно слабких людей, які накликали на себе біду, відрікшись від Бога.

Лексика, хоч і передає продаж душі дияволу (як і в творі К. Марло), проте відрізняється експресивним забарвленням: маг більше сумує за тим, що йому не вдалось у магії, ніж за тим, що він буде проклятий.

Особливістю відібраних для аналізу творів є те, що подекуди різні літературні персонажі (відьми, маги) лише асоціюються з символом «ФАВСТ». Саме це впливає на розкриття символу в тому сенсі, що конкретна інтерпретативна ознака може мати додаткові уточнення, а саме *продаж душі дияволу заради влади над світом і багатства* тлумачиться у творах як готовність вдатися до магії заради вигоди, покарання за гріхи, підписання договору кров'ю, зречення Бога. Проаналізована інтерпретативна ознака увібрала в себе тлумачення всіх інших виділених інтерпретативних ознак символу «ФАВСТ».

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що застосування лінгвoseміотичного аналізу до фаустіани 16 – 17 століть забезпечує розкриття мовного символу «ФАВСТ». Шляхом аналізу поняттєвої інтерпретанти виявляємо гріховне падіння головних героїв, а культурна – формує оцінку їхніх діянь і помислів, яку визначаємо як вільнодумство і відступництво від Бога. ФАВСТ, як і в першоджерелі К. Марло, є символом гріха.

Література:

1. Альбота С. М. «Символ ФАВСТ у «Трагічній історії життя та смерті доктора Фавста» Крістофера Марло» / С. М. Альбота // Нова філологія. – Випуск 61. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – С. 6–9.
2. Альбота С. М. Вербалізація символу ФАВСТ в «Трагічній історії доктора Фавста» Крістофера Марло: лінгвoseміотичний аспект / С. М. Альбота // Наукові записки. – Випуск 127. – Серія : філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 201–206.
3. Marlowe Ch. Dr Faustus / Marlowe Christopher; ed. R. Gill. – London and New York : A & C Black Ltd., 1989. – P. 5–68.
4. A Ballad of Faustus : the judgement of God shewed upon one John Faustus, Doctor in Divinity [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebba.english.ucsb.edu/ballad/30993/image>.
5. Lilly lasht with his own rod [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebba.english.ucsb.edu/ballad/32582/image>.
6. Witchcraft discovered and punished [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebba.english.ucsb.edu/ballad/31034/xml>.
7. Youths Warning-piece [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebba.english.ucsb.edu/ballad/30294/xml>.
8. Mountford W. The life and death of Doctor Faustus, made into a farce [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/files/37422/37422-h/37422-h.htm>.
9. Greene R. The honorable historie of frier Bacon, and frier Bongay [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.luminarium.org/renascence-editions/greene2.html>.

Альбота С. М. Языковое воплощение символа «ФАУСТ» в произведениях английской литературы 16–17 веков (лингвосемиотический анализ)

Аннотация. Статья посвящена использованию лингвосемиотического анализа для выявления особенностей вербализации символа «ФАУСТ» в произведениях английской литературы 16 – 17 веков. Путем применения понятийной и культурной интерпретант шести произведений раскрыто наличие у них интерпретативного признака символа «ФАУСТ»: *продажа души дьяволу ради власти над миром и богатства.*

Ключевые слова: символ «ФАУСТ», интерпретативный признак, понятийная интерпретанта, культурная интерпретанта, лингвосемиотический анализ, английская литература 16–17 веков.

Albota S. The verbal embodiment of «FAUSTUS» symbol in the English literature works of the 16th – 17th centuries

Summary. This article deals with the lingual semiotics analysis usage in order to reveal the peculiarities of «FAUSTUS» symbol verbalization in the English literature works of the 16th–17th centuries. By applying notional and cultural interpretants to the six English works the existence of the interpretative feature of «FAUSTUS» symbol: *sell the soul to the devil in exchange for the power over the world and wealth* is discovered.

Key words: «FAUSTUS» symbol, interpretative feature, notional interpretant, cultural interpretant, lingual semiotics analysis, English literature of 16th–17th centuries.